

Wiesław Kiwior

Symposium dla Wychowawców Zakonných Seminariów Duchownych

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 34/3-4, 266-277

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wie Kościoła ad extra, Kościoła znaku dla świata. Wymagałoby to mocniejszego uwzględnienia współczesnego kontekstu historycznego. Jest on inny niż ten pierwszych wieków czy zamkniętego świata synodów i soborów średniowiecznych. Kontekst dzisiejszy to konfrontacja chrześcijaństwa z kulturami, problemami i mentalnością ludzi na wszystkich kontynentach, to nowa ewangelizacja europejskiej „pocnowożytności” z jej totalną krytyką (nauki, techniki, demokracji) szerzącą się szczególnie w krajach europejskich, łącznie z wulgarną krytyką religii, szczególnie ostro skierowaną przeciw Kościołowi katolickiemu. Ta sytuacja stanowi nowe wyzwanie pod adresem świadectwa chrześcijańskiego, świadectwa całego Kościoła, wszystkich wiernych. Synodalność to właśnie oryginalnie chrześcijańskie forum, na którym kształtuje i artykułuje się świadectwo w formie, w której wszyscy wierni się odnajdują. Tak było „zawsze” i tak też winno być dzisiaj. Trzeba, by kanoniści podjęli związane z tym dzisiejsze palące problemy.

Ks. Remigiusz Sobański

SYMPOZJUM DLA WYCHOWAWCÓW ZAKONNYCH SEMINARIÓW DUCHOWNYCH

W dniach 9—11 stycznia br. w Instytucie Teologicznym Księżąt Miśsonarzy św. Wincentego à Paulo w Krakowie odbyło się sympozjum poświęcone dokumentowi *Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych* wydanemu dnia 2 lutego 1990 r. przez Kongregację Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Organizatorami sympozjum byli: Ks. prof. dr hab. J. Kałowski, MIC — Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie oraz Zakonna Komisja Wychowania i Studiów. Obrady otworzył ks. dr S. Wypych kierując słowami powitania pod adresem wszystkich uczestników. Następnie zapoznał zebranych z programem spotkania.

Pierwszy referat, zatytułowany *Historia dokumentu, przyczyny jego powstania i charakter*, wygłosił ks. prof. dr hab. J. Kałowski MIC.

1. Historia dokumentu. Instrukcja *Potissimum institutioni* (PI) powstawała powoli. Swymi początkami sięga ona Soboru Watykańskiego II, który w Dekrecie *Perfectae caritatis* (n. 18) wskazał na niektóre aspekty formacji zakonnej. Dalsze jej elementy ukazał papież Paweł VI w Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* (n. 33—38), które z kolei zostały uzupełnione przez instrukcję *Renovationis causam*.

Najstarszy tekst instrukcji PI pochodzi z 28 października 1969 roku. Od tego czasu zaczęła działać w Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich specjalna komisja, której zadaniem było opracowa-

nie nowego tekstu dokumentu o formacji zakonnej Po przedłożeniu Prefektowi Kongregacji memoriału dotyczącego najważniejszych zagadnień formacji oraz po skierowaniu przez Kongregację pisma do O. Arrupe, Przewodniczącego Rzymskiej Unii Wyższych Przełożonych, z prośbą o włączenie się w przygotowanie *Ratio fundamentalis institutionis religiosae* (6. 12. 1969), rozpoczęły się szeroko zakrojone konsultacje. Rozesłano 800 formularzy, które obejmowały kwestionariusz główny i dwa kwestionariusze drugorzędne. Wpłynęło 595 odpowiedzi. 1 października 1974 r. Kongregacja powołała komisję do spraw formacji i powierzyła jej przygotowanie dokumentu. Zredagowanie jego schematu powierzono siedmiuosobowej grupie wyłonionej z komisji (18. 03. 1975). Na początku 1976 r. oficjalnie mianowano czteroosobowy zespół redakcyjny, na którym spoczęła cała dalsza praca redakcyjna. W grudniu 1980 r. dokument o formacji zakonnej został ukończony i przedłożony Ojcu Świętemu do zatwierdzenia. Sekretariat Stąnu odpowiedział jednak, że Ojciec Święty życzy sobie, aby publikowanie tekstu instrukcji nastąpiło dopiero po promulgacji nowego KPK. 23 stycznia 1984 r. Kongregacja podjęła decyzję o uzgodnieniu projektu dokumentu z promulgowanym Kodeksem i zwróceniu w formacji większej uwagi na rolę wspólnoty i przełożonego oraz na włączenie zakonników w Kościół.

Dnia 26 maja 1986 r. Kongres Kongregacji odrzucił tekst instrukcji. Nowa komisja redakcyjna, po ponownym skonsultowaniu się z niektórymi przełożonymi instytutów zakonnych, zebrała się 25 maja 1987 r. na swoim ostatnim posiedzeniu. W listopadzie 1987 r. pracę redakcyjną powierzono nowemu redaktorowi, a przełożeni Kongregacji określili w międzyczasie cel i naturę dokumentu. Kongres Kongregacji na kolejnych swoich posiedzeniach (11. 12. 1987; 15. 01. 1988 i 26. 04. 1988) polecił redaktorowi dokonać dalszych poprawek tekstu z uwzględnieniem uwag zgłoszonych przez konsultorów i przez Kongres. Nowy tekst, pochodzący z 2 czerwca 1988 r., przekazano z kolei członkom Sesji Plenarnej (29. 11.—2. 12. 1988), którzy przedstawili swoje uwagi, zdecydowali o treści, tytule, charakterze i publikacji instrukcji. Dokument stał się następnie przedmiotem prac Kongresu Kongregacji. Kolejne teksty dokumentu, opracowane przez komisję redakcyjną, pochodzą z 15 lutego i 13 marca 1989 roku. Ostatni z nich został przesłany każdemu z członków Sesji Plenarnej do ostatecznej aprobaty. Na początku lipca 1989 r. było już możliwe sporządzenie ostatecznej wersji tekstu, który 11 września 1989 r. przesłano Ojcu Świętemu. Dnia 11 listopada 1989 r. Ojciec Święty zaaprobował dokument i polecił go opublikować. Instrukcja została podpisana 2 lutego 1990 r., a opublikowana 13 marca 1990 roku.

2. *Przyczyny powstania.* Autor referatu zwrócił najpierw uwagę na fakt, że od formacji zależy poziom życia zakonników, skuteczność ich oddziaływania, odnowa życia zakonnego i właściwa odpowiedź na

oczekiwania obecnych czasów. Stąd też problem formacji był i nadal jest przedmiotem rozważań na sympozjach, konferencjach i dyskusjach, które ostatnio miały miejsce głównie pod wpływem smutnych doświadczeń okresu posoborowego naznaczonego gwałtownym spadkiem powołań. Prelegent powiadomił, że w latach 1969—1978 aż 88101 osób zakonnych po ślubach wieczystych w instytutach zakonnych podległych Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich sprzeniewierzyło się swojemu powołaniu, a wiele z nich całkowicie porzuciło życie zakonne. Ponadto w latach 1973—1982 na 23100 kapłanów, którzy porzucili stan kapłański, 10341 było kapłanami zakonnymi. Wielu przyczyny takiego stanu upatruje w brakach w zakresie formacji i w nieprzestrzeganiu postanowień Kościoła dotyczących dopuszczania do ślubów i święceń.

Pierwszym dokumentem wydanym po Soborze Watykańskim II i zajmującym się w całości formacją, była instrukcja *Renovationis causam* (6. 01. 1969). Innymi dokumentami poruszającymi niektóre aspekty formacji zakonnej są: *Mutuae relationes* (14. 05. 1978), *Zakony i promocja ludzka* (12. 08. 1980), *Kontemplacyjny wymiar życia zakonnego* (12. 08. 1980), *Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostołskiej* (31. 05. 1983).

Ponowne zajęcie się Stolicą Apostolską zagadnieniem formacji zakonnej było spowodowane wieloma przyczynami. Prelegent wymienił następujące: smutne doświadczenia okresu posoborowego, szybko zmieniające się warunki życia; prośby o stosowny dokument ze strony osób zakonnych odpowiedzialnych za formację; odpowiedzialność Kongregacji za rozwój zatwierdzonych form życia konsekrowanego i za kierowanie praktyką rad ewangelicznych; udzielenie instytutom życia konsekrowanego wskazań pomocnych w opracowaniu własnych zasad formacyjnych; zaznajomienie osób zakonnych z poglądami Stolicy Apostolskiej na aktualne problemy formacji oraz z proponowanymi przez nią rozwiązaniami; podzielenie się z instytutami życia zakonnego doświadczeniami oraz problemami poruszonymi przez przełożonych wyższych dotyczącymi formacji; przypomnienie wszystkim zainteresowanym wymagań prawa kościelnego w kontekście obecnych okoliczności i potrzeb współczesnych ludzi; przeciwdziałanie „łapaniu” powołań; zwrócenie uwagi na sprawy istotne, przeciwdziałanie niebezpieczeństwom, jakie niesie ze sobą teologia wyzwolenia; przeciwdziałanie nieprzemyślanym eksperymentom; zajęcie konkretnego stanowiska wobec nowych ruchów w Kościele; błędy popełniane w zakresie etyki seksualnej; częsta chęć upodabniania się osób zakonnych do środowiska; zbytne pokładanie nadziei w środkach psychologiczno-pedagogicznych.

3. *Charakter dokumentu.* Autor referatu podkreślił, że Stolica Apostolska traktuje nowy dokument o formacji zakonnej jako instruk-

cję, zgodnie z kanonem 34 KPK. W celu lepszego zrozumienia tego stwierdzenia, Referent skomentował wspomniany kanon.

W zakończeniu ks. prof. dr hab. J. Kałowski stwierdził, że dokument PI posiada charakter pozytywny, gdyż nie wdaje się ani w rozważania teoretyczne, ani w kwestie dyskusyjne, ale sugeruje konkretne zalecenia i wskazania wyjaśniające normy prawa i pomagające w jego stosowaniu.

Formacja do życia według rad ewangelicznych — to drugi referat wygłoszony przez O. mgra Piotra Stasińskiego, OFM^{Cap}. Autor, wychodząc od określenia celu formacji, skupił najpierw uwagę na pojęciu „tożsamości zakonnej” i stwierdził, że instrukcja nie określa wprawdzie jasno tego pojęcia, ale analiza jej tekstu prowadzi do wniosku, iż jednym z najistotniejszych jego elementów jest identyfikacja z życiem według rad ewangelicznych. Rady ewangeliczne stanowią jakby główną oś życia zakonnego. Stąd formacja zakonna, która zmierza do odkrycia, przyswojenia i pogłębienia tożsamości zakonnej, polega przede wszystkim na wdrożeniu w praktykowanie rad ewangelicznych stanowiących przedmiot profesji zakonnej i konstytuujących życie w instytucie zakonnym. Konieczność formacji do życia według rad ewangelicznych wypływa przede wszystkim z faktu, że rady podjęte dobrowolnie i świadomie przestają być propozycją i rodzajem konkretnych zobowiązań do ich praktykowania i głoszenia. Dokonany przez osobę zakonną wybór zmienia rady w prawo życiowe i stwarza nową odpowiedzialność. Podjęcie tej decyzji wymaga zatem odpowiedniego okresu przygotowania, pouczenia i wypróbowania. Formacja do życia według rad ewangelicznych zakłada więc konieczność uświadamiania i wychowywania do zdolności podejmowania wyborów naznaczonych ewangelicznym radykalizmem. Tylko zdolność do konsekwentnego, codziennego potwierdzania powziętej raz decyzji i coraz bardziej radykalne stawianie sobie wymagań mogą umożliwić całkowite i bezwzględne oddanie się Bogu, wyrażone przez dar całej osoby. Praktyka rad ewangelicznych — podkreślił Prelegent — przyczynia się ogromnie do rozwoju i dojrzewania osobowości ludzkiej, a to z kolei umożliwia coraz większy radykalizm w podejmowaniu zobowiązań wypływających ze ślubów.

1. Formacja do czystości. Referent zauważył, że instrukcja poświęca tej sprawie więcej miejsca i dogłębniej ją analizuje, niż poprzednie dokumenty Kościoła. Przede wszystkim zwraca się uwagę na motywacje podjęcia rady czystości i przedmiot zobowiązania. Uzasadnieniem życia w czystości jest wzgląd na Królestwo Boże, a więc motyw czysto nadprzyrodzony, który należy przyjąć w świetle żywej wiary. Zewnętrznym wyrazem ślubowanej czystości jest doskonała wstrzemięźliwość w celibacie, a jej zinterioryzowanie oznacza i zakłada głęboką więź z całą Trójcą Świętą.

Formacja do podjęcia rady czystości powinna zmierzać z jednej

strony do afirmacji powołania do życia w czystości konsekrowanej, a z drugiej do umiejętnego przeciwstawiania się skutkom grzechu pierwotnego w dziedzinie życia płciowego człowieka.

W pedagogii konsekrowanej czystości należy uwzględnić środki zarówno naturalne jak i nadprzyrodzone. Instrukcja wymienia je w numerze 13.

2. Formacja do ubóstwa. Prelegent, wychodząc od cytowanego przez instrukcję kan. 600 KPK, zwrócił uwagę, że zadania formacyjne względem ewangelicznej rady ubóstwa muszą uwzględnić: formowanie motywacji nadprzyrodzonej i troskę o ubóstwo materialne i duchowe; wychowanie do zależności, ograniczenia i rezygnacji z różnych dóbr; rozwijanie unikowania pracy, budzenie świadomości o apostołskim znaczeniu świadectwa życia ubogiego. Referent zauważył ponadto, że — jego zdaniem — koncepcja formacji do ubóstwa jest w instrukcji znacznie zsocjologizowana. Równocześnie przytoczył słowa Jana Pawła II przypominające osobom zakonnym żyjącym w środowiskach ubogich, że ich ubóstwo ma być prawdziwie ewangeliczne. W wychowaniu do ubóstwa należy uwzględnić dotychczasową sytuację materialną każdego kandydata, indywidualne doświadczenia w tej dziedzinie i wychowanie do cnoty ubóstwa. Omawiając sprawę umieszczenia wspólnoty formacyjnej w środowisku ubogich, instrukcja przypomina, że z zasady wymagania formacji winny przeważać nad pewnymi względami apostołskimi.

3. Formacja do posłuszeństwa. Ewangeliczna rada posłuszeństwa jest nieodłącznie związana z misją zbawczą Chrystusa i dlatego pierwszym zadaniem formacji powinno być kształtowanie świadomego udziału w Chrystusowym Odkupieniu i znalezienie własnej drogi uświęcenia. Instrukcja podkreśla, że prawdziwe posłuszeństwo podejmowane w duchu wiary i miłości przyczynia się do osiągnięcia dojrzałości i dlatego w formacji do posłuszeństwa należy jasno ukazywać perspektywę nabywania wolności chrześcijańskiej. Prelegent zwrócił uwagę na różne objawy łatwizny życiowej, która umniejsza wolność i stanowi zdradę tego, co istotne w zakonnym posłuszeństwie. Instrukcja postuluje wychowanie do posłuszeństwa trudnego, odpowiedzialnego i czynnego.

Referent zwrócił uwagę na problem niezgodności pomiędzy wolą przełożonych a sumieniem podwładnego. W tej sprawie jasno wypowiedział się Paweł VI w *Evangelica testificatio*, gdzie przypomniał, że sumienie nie jest jedynym sędzią wartości moralnej czynu, ponieważ ocenę konkretnego faktu należy odnieść do norm obiektywnych i czasem trzeba skorygować tę ocenę.

W pedagogii posłuszeństwa należy pamiętać o uznaniu własnej tożsamości, wyjściu z anonimowości, klimacie szacunku i miłości, odnalezieniu prawdziwej wolności, znajomości własnych konstytucji, przykładzie starszych.

Formacja do życia według rad ewangelicznych powinna objąć zarówno sferę życia nadprzyrodzonego jak i naturalnego. Autor referatu stwierdził, że instrukcja z jednakowym naciskiem akcentuje oba aspekty formacji.

Trzeci referat, zatytułowany *Autorzy i środowisko formacji ze szczególnym uwzględnieniem Kościoła i wspólnoty*, wygłosił O. dr Jan Sliwa, OP. We wstępie, zwracając uwagę na znaczenie słowa „formacja” podane przez jednego ze współczesnych autorów, Prelegent zauważył, że w oparciu o instrukcję należy rozszerzyć perspektywę spojrzenia na formację zakonną i dostrzec wielu jej autorów, którzy oddziałują wychowawczo i kształtująco na osobę formowaną. Dokument Kongregacji wymienia ich w następującej kolejności: Duch Święty, Dziewica Maryja, Kościół, wspólnota zakonna, zakonnik, wychowawcy.

Omawiając ogólnie autorów formacji, Referent podkreślił troskę Stolicy Apostolskiej o to, aby formacja zakonna dążyła do harmonijnego powiązania wszystkich jej elementów w celu urzeczywistnienia jedności życia w Chrystusie przez Ducha Świętego. Formacja — zaznaczył Autor referatu — posiada wymiar nadprzyrodzony i ludzki. Kolejność omawianych przez instrukcję autorów formacji potwierdza to stwierdzenie i jednocześnie uwidacznia hierarchię tychże autorów. Widać w tym wyraźnie prymat czynnika nadprzyrodzonego oraz służebną rolę czynnika ludzkiego.

Autor omówił następnie poszczególnych uczestników formacji zakonnej.

1. Duch Święty. W życiu zakonnym Bóg nie tylko powołuje, ale też i prowadzi, poucza oraz uświęca przez swego Ducha. Z roli Ducha Świętego w Kościele i w życiu konsekrowanym wynika jasno, że Jego obecność w procesie formacyjnym stanowi element fundamentalny. Autor zauważył, że tak jak bez działania Ducha Świętego nie może być mowy o pojawieniu się prawdziwego życia konsekrowanego, tak też bez Jego obecności nie można mówić o prawdziwej i pełnej formacji. Obecność Ducha Świętego domaga się pokory oraz umiejętności i praktyki rozeznawania duchowego.

2. Dziewica Maryja. Instrukcja stwierdza, że Maryja towarzyszy osobom zakonnym w całym okresie ich formacji. Jej obecność, w charakterze modelu i Matki, nie odrywa od Chrystusa, ale wychowuje do pełnego zrealizowania istoty życia konsekrowanego.

3. Kościół. Życie zakonne należy do życia i świętości Kościoła i dlatego łączy je z Kościołem, szczególnie więzy. Wyrazem tego jest pojawiające się w refleksji teologicznej określenie „kościelność życia zakonnego” lub „wymiar kościelny życia zakonnego”. Życie zakonne dokonuje się w Kościele i dla Kościoła, jest ono specyficznym sposobem uczestnictwa w misji, jaką Kościół otrzymał od Chrystusa. Instrukcja podkreśla rolę Kościoła w życiu zakonnym. W Kościele za-

konnicy znajdują pokarm dla swojego życia wypływającego z sakramentu chrztu i dla swej konsekracji zakonnej, otrzymują Chleb Życia, budują swój dialog z Bogiem i otrzymują odpuszczenie grzechów. Kościół łączy ofiarę zakonników z Ofiarą Eucharystyczną Chrystusa. Z tych też względów formacja powinna koniecznie dokonywać się w więzi z Kościołem i w synowskim posłuszeństwie jego Pastorzom. Jej zadaniem będzie m. in. rozwijanie u zakonników umiejętności odczuwania nie tylko „z” Kościołem, ale także „w” Kościele. To zaś — jak wyjaśnia instrukcja — polega na świadomości przynależenia do ludu, który jest w drodze; którego korzenie tkwią w komunii trynitarniej; który jest zakorzeniony w historii; który opiera się na fundamencie apostołów i posłudze duszpasterskiej ich następców; który w następcy Piotra widzi zastępcę Chrystusa i widzialnego zwierzchnika całego Kościoła; dla którego jedyną drogą przynoszącą słowo Boże jest Pismo święte, Tradycja i Magisterium; który pragnie widzialnej jedności ze wszystkimi chrześcijanami; który jest świadom, że Kościół to misterium Boga samego w Jezusie Chrystusie przez Ducha; który nie oddziela miłości do Chrystusa od miłości do Kościoła; który jest misyjny. Poczucie Kościoła zakłada również poczucie komunii kościelnej. Instrukcja podkreśla, że zakonnicy mają być w Kościele i w świecie ekspertami, świadkami i twórcami tej komunii.

4. *Wspólnota*. Autor referatu podkreślił za instrukcją, że wspólnota życia odgrywa pierwszorzędną rolę w formacji. Od jakości wspólnoty zależy skuteczność formacji. Podstawowym natchnieniem dla życia wspólnoty jest pierwsza wspólnota chrześcijańska. Wysiłki w formacji do życia braterskiego powinny być ożywiane przez pokorny realizm i wiarę. Prelegent zwrócił szczególną uwagę na rolę wiary w budowaniu wspólnoty i jednocześnie zauważył, że wspólnota jest formacyjna w takiej mierze, w jakiej odzwierciedla w sobie obraz Kościoła, jego świętość, życie modlitwy, apostołstwo i misję.

5. *Osobista odpowiedzialność za formację*. Referent podkreślił konieczność zindywidualizowania formacji. Każdą osobę należy wspomagać w sposób dla niej najodpowiedniejszy.

6. *Wychowawcy*. Biorąc pod uwagę rolę wychowawców w dziedzinie formacji, instrukcja przypomina, że mają to być osoby starannie i roztropnie dobrane, właściwie przygotowane, posiadające odpowiednie przymioty naturalne i nabyte.

W zakończeniu Autor referatu stwierdził, że instrukcja, mówiąc o autorach formacji, zachowuje harmonię pomiędzy elementami nadprzyrodzonymi a ludzkimi oraz zwraca uwagę na ich hierarchię i właściwe im oddziaływanie w procesie formacyjnym.

Czwarty referat, zatytułowany *Etapy formacji ze szczególnym uwzględnieniem nowicjatu*, wygłosił O. dr Wiesław Kiwior, OCD.

We wstępie Autor zaznaczył, że formacja zakonna obejmuje całe życie zakonne a jej głównymi etapami są: prenowicjat, nowicjat, okres formacji czasowej i formacja ciągła. Następnie Prelegent przystąpił do omówienia poszczególnych etapów formacji.

1. **Prenowicjat.** Jest on pierwszym etapem formacji zakonnej mającym na celu odpowiednie przygotowanie kandydata do podjęcia życia w nowicjacie. Tego rodzaju przygotowanie okazuje się konieczne ze względu na sytuację dzisiejszej młodzieży, na naturę powołania zakonnego oraz na wymagania i cele nowicjatu.

Po krótkim omówieniu sytuacji młodzieży we współczesnym świecie, Autor zwrócił uwagę na zakres przygotowania w prenowicjacie. Powinno ono — jego zdaniem — obejmować uzupełnienie formacji ludzkiej i formację religijną w celu umożliwienia kandydatowi osiągnięcia wymaganego stopnia dojrzałości. Formacja ludzka winna zapewnić naturalny rozwój kandydata, aby ukierunkowanie zakonne nie zastępowało człowieka, ale go powoli przenikało i oczyszczało. Formacja religijna — zdaniem Autora — powinna objąć: ożywienie i umocnienie wiary; wprowadzenie w życie modlitwy, w liturgię, w życie wspólne; pogłębienie wartości sakramentów i tajemnicy powołania; poznanie życia duchowego; zapoznanie się z wartościami i wymogami życia zakonnego, z instytutem zakonnym i jego życiem.

Bezpośrednią opiekę nad kandydatami sprawują zakonnik lub zakonnicy wyznaczeni przez przełożonego, posiadający potrzebne kwalifikacje.

Referent zauważył, że osiągnięcie celu prenowicjatu wymaga personalizacji formacji, struktur zapewniających wolny wybór, zastosowania odpowiednich środków pedagogicznych i duchowych, dokonanie weryfikacji wymogów stawianych kandydatom w przyjęciu do nowicjatu.

2. **Nowicjat.** Jest on niezastąpionym i uprzywilejowanym okresem formacji, czasem pełnego wprowadzenia do życia zakonnego.

Prelegent przedstawił najpierw zagadnienie przyjęcia do nowicjatu i podkreślił przypomnienie instrukcji o obowiązku skrupulatnego przestrzegania kanonicznych warunków godziwości i ważności w odniesieniu do kandydatów i do kompetentnej władzy decydującej o przyjęciu. Następnie zajął się sprawą czasu i miejsca nowicjatu. W tej sprawie należy dostosować się do przepisów prawa kanonicznego uściślonych przez prawo własne. Ponadto instrukcja przypomina, aby zapewnić nowicjuszom dostateczne warunki równowagi umożliwiające głęboki i spokojny wzrost duchowy; stworzyć klimat sprzyjający głębokiemu zakorzenieniu się w życiu z Chrystusem; umożliwić odbycie nowicjatu w środowisku, kulturze i języku ojczystym.

Odnosnie do programu formacji w nowicjacie, instrukcja, idąc za KPK, wskazuje kilka dziedzin, które muszą być uwzględnione w formacji nowicjuszy. Ponadto dokument przypomina, że pełne wpro-

wadzenie do życia zakonnego nie może być utożsamiane ze zwykłym nauczaniem; wykracza ono bowiem daleko poza zwykłe dostarczenie wiadomości.

Z kolei Autor referatu zajął się sprawą mistrza nowicjatu, któremu — pod zwierzchnictwem wyższych przełożonych — jest zarezerwowane kierowanie nowicjuszami. Instrukcja podkreśla, że mistrz nowicjatu powinien być wolny od wszelkich innych obowiązków, które mogłyby mu przeszkodzić w owocnym i stałym wypełnianiu jego zadań. Nowicjat jest miejscem jego posługi. Do spełnienia swoich zadań powinien być dobrze przygotowany i powinien odznaczać się określonymi przez Kościół przymiotami. Ponadto mistrz nowicjatu powinien pamiętać, że same środki psychologiczno-pedagogiczne nie są w stanie zastąpić autentycznego kierownictwa duchowego i że formacja powinna dostosować treść i metody do sytuacji i możliwości każdego nowicjusza.

W końcowej części omawiania formacji nowicjackiej Referent przedstawił stanowisko Kościoła w sprawie pracy zawodowej podejmowanej w okresie nowicjatu. Stolica Apostolska daje w tej sprawie następującą zasadę: jeśli instytut zakonny posiada dwuletni nowicjat, wówczas nowicjusze mogą podjąć pracę zawodową w pełnym wymiarze pod następującymi warunkami: 1. praca ta rzeczywiście odpowiada celom apostolskim instytutu; 2. zostaje podjęta w drugim roku nowicjatu i przyczynia się do uzupełnienia formacji do życia w instytucie i faktycznie stanowi działalność apostolską.

3. **Formacja profesów czasowych.** Formacja nowicjacka wymaga dalszej kontynuacji, pogłębienia, uzupełnienia i ujednolicenia. Z tego też względu Kościół kładzie mocny nacisk na konieczność kształcenia wszystkich zakonników po złożeniu przez nich pierwszej profesji. Prelegent zauważył, że takie postanowienie Magisterium Kościoła — biorąc pod uwagę aktualną praktykę — wymaga jeszcze zmiany mentalności i rewizji instytucji oraz programów formacyjnych. Instrukcja przypomina, że okres formacji ponowicjackiej powinien trwać co najmniej trzy lata, a jej program powinien obejmować m. in.: podstawową formację filozoficzną; formację teologiczną, apostolską i specjalistyczną. Szczególną uwagę należy zwrócić na formację do życia wspólnego.

Prelegent poruszył następnie sprawę kierownika duchowego. Z jego pomocy zakonnicy powinni korzystać przez całe życie, ale szczególną rolę odgrywa on w okresie formacji ponowicjackiej. Instrukcja wskazuje zasadnicze zadania kierownika duchowego i przypomina o stworzeniu zakonnikom możliwości korzystania z jego pomocy.

4. **Formacja ciągła.** Obowiązkiem wszystkich zakonników jest gorliwe kontynuowanie przez całe swoje życie formacji duchowej, naukowej i praktycznej, a przełożeni powinni im zapewnić w tym celu środki i czas. Głównym celem formacji ciągłej jest ustawi-

czny i ogólny wzrost zakonnika zmierzającego do pełnego przeżywania swego poświęcenia się Bogu poprzez misję powierzoną mu przez Kościół i do pełnej realizacji siebie w Chrystusie poprzez charyzmat założyciela. Instrukcja zauważa, że formacja ciągła pomaga zakonnikowi zintegrować w duchu wierności jego siły twórcze, strzeże przed skostnieniem i zeszywnieniem, pomaga dawać żywe i prawdziwe świadectwo Królestwu Bożemu na ziemi i charyzmatycznej autentyczności.

W końcowej części referatu Prelegent poruszył kwestię zakresu i ważniejszych momentów formacji ciągłej.

W zakończeniu Autor stwierdził, że instrukcja PI jest pierwszym dokumentem, który zajmuje się poszczególnymi etapami formacji w sposób pełny i organiczny, daje dynamiczną wizję formacji zakonnej, podkreśla wartość osoby i znaczenia powołania oraz funkcję kierownika duchowego, akcentuje różne aspekty formacji w zależności od specyficznego charakteru każdego etapu, ustosunkowuje się do nowych okoliczności w Kościele i świecie.

Ostatni referat, zatytułowany *Szczególnie ważne środki służące formacji zakonnej*, wygłosił O. doc. dr hab. Dominik Wider, OCD. W swej prelekcji Referent omówił ascezę, pracę, *lectionem divinam* i liturgię. We wstępie Autor zaznaczył, że chociaż instrukcja wyliczone środki omawia w rozdziale VI poświęconym formacji w instytutach całkowicie poświęconych kontemplacji, to jednak są one przeznaczone dla wszystkich osób zakonnych. Instytuty kontemplacyjne mają z nich korzystać jedynie w szerszym zakresie.

1. *Asceza*. Omawiając ascezę Prelegent podkreślił jej naturę, cel, potrzebę i właściwe rozumienie. Będąc jednym z istotnych elementów życia chrześcijańskiego, asceza została uznana przez instrukcję za integralny element życia zakonnego. Jest ona ukierunkowaniem życia chrześcijańskiego, a jeszcze bardziej życia zakonnego, w stronę doskonałości zakreślonej ramami chrzcielnymi: śmierć i życie. Pójście za Chrystusem prowadzi do uczestnictwa w tajemnicy paschalnej Chrystusa, która — jak zaznacza instrukcja — powinna być jakby sercem programów formacyjnych oraz środkiem życia i doskonałości. Asceza chrześcijańska opiera się na dwóch dogmatach: prawdzie o grzechu pierwotnym i prawdzie o odnowieniu przez chrzest prowadzącym do upodobnienia się do Chrystusa. Zjednoczenie z Bogiem wymaga uprzedniego wyrzeczenia się, które jest *conditio sine qua non*. Celem ascezy jest życie według obietnic chrzcielnych, pójście za Chrystusem, kształtowanie nowego człowieka, zjednoczenie z Bogiem.

Instrukcja podkreśla, że asceza jest niezbędna w formacji i w życiu zakonnym. Na jej potrzebę wskazuje cel ascezy, posłannictwo osób zakonnych wobec świata, ćwiczenie się w cnotach teologicznych i kardynalnych, konieczność opanowania spontanicznych i elementar-

nych popędów i instynktów. Prelegent podkreślił, że program ascetyczny przedstawiony przez instrukcję jest konieczny i ciągle aktualny. Wychowawcy powinni zatem: wyjaśniać chrześcijańskie rozumienie ascezy; kształtować poprawne pojęcia na temat Boga i Jego relacji do świata, będącego dziełem Jego woli; pomagać w ochotnym podążaniu drogą wymagającą pewnego trudu.

Instrukcja akcentuje praktykę milczenia i samotności. Dobrowolnie przyjęta samotność prowadzi do milczenia wewnętrznego, które domaga się ciszy. Stąd regulamin każdej wspólnoty zakonnej powinien bezwzględnie przewidzieć godziny i miejsca samotności i milczenia. Wytworzony w ten sposób klimat ułatwi słuchanie słowa Bożego, dojrzewanie duchowe osób i tworzenie braterskiej wspólnoty w Chrystusie.

Wyjaśniając właściwe spojrzenie na ascezę, Referent zwrócił uwagę na przypomnienie instrukcji o konieczności unikania z jednej strony naturalistycznego optymizmu, a z drugiej — pesymizmu i stwierdził, że dotknięty jest tutaj problem dwóch przeciwstawnych sobie kierunków we współczesnej ascezie: inkarnacjonizmu (zasada optymistyczna) i eschatologizmu (zasada pesymistyczna). Przed ich omówieniem Autor referatu wskazał najpierw błędne kierunki w teologii życia duchowego: tendencje naturalistyczne, tendencje subiektywne, tendencje obniżające wartość krzyża i cierpienia oraz fałszywy mistycyzm.

2. Praca. Jest ona prawem ogólnym, któremu osoby zakonne muszą umieć się poddać. W okresie formacji należy ukazać sens pracy i podkreślić, że jest ona podstawą utrzymania, służbą wspólnocie, środkiem wykonywania pewnej odpowiedzialności, współpracą z innymi. Praca pozwala na rozwijanie swego rodzaju osobistej dyscypliny i stanowi element solidarności z wszystkimi ludźmi pracy w świecie. Instrukcja przestrzega przed niebezpieczeństwem stawiania pracy na pierwszym miejscu, identyfikowania się z konkretną pracą, naruszania przez pracę czasu przeznaczonego na studia lub inne zajęcia formacyjne.

3. *Lectio divina*. Prelegent zauważył, że nie można jej utożsamiać z czytaniem duchownym. Zakres *lectionis divinae* jest o wiele szerszy, gdyż obejmuje lekturę, medytację, modlitwę i kontemplację. Każdy z tych elementów jest konieczny i niezastąpiony. Przedmiotem *lectionis divinae* jest słowo Boże.

4. Liturgia. Jest ona uprzywilejowanym miejscem i sposobem celebrowania w imieniu Kościoła dokonanego przez Chrystusa dzieła zbawienia. Instrukcja skoncentrowała swoją uwagę na Eucharystii i Liturgii Godzin. Prelegent ze swej strony przypomniał wskazania Soboru Watykańskiego II dotyczące Mszy św. wspólnotowej oraz wspólnotowego odmawiania Liturgii Godzin. Dokument Stolicy Apostolskiej zachęca do starannego sprawowania liturgii i do studium liturgii.

W zakończeniu swego referatu O. doc. dr hab. Dominik Wider stwierdził, że Kościół w sposób bardzo jasny przypomniał osobom zakonnym o konieczności podejmowania twardej ascezy, sumiennej pracy i żywej modlitwy.

W programie sympozjum, oprócz referatów, był przewidziany także czas na pracę w grupach i relacje ze spotkań grupowych. Uwaga uczestników skupiała się zdecydowanie na sprawach praktycznych. Wychowawcy przedstawiali napotymane przez siebie trudności i problemy i dzielili się swymi doświadczeniami i spostrzeżeniami.

W pierwszym dniu skoncentrowano uwagę na wychowaniu do czystości i podkreślano w nim znaczenie wiary, pokory, ascezy i roztropnego korzystania ze środków społecznego przekazu. Ponadto poruszono sprawę przeżywania życia konsekrowanego w kapłaństwie, studium teologii życia duchowego, nikotynizmu, osobistego ustosunkowania się zakonników do formacji, dopuszczania do profesji, ludzkiej dojrzałości, osobistych rozmów mistrza z wychowankami.

W drugim dniu odbyły się dwa spotkania wspólne. Na pierwszym z nich dominowała kwestia wspólnoty wychowawczej. Zwrócono uwagę na jej rolę, jakość, skład, braki, zaangażowanie apostołskie, obecność w środowisku ubogich, oddziaływanie na wychowanków. Mówiono także o wymaganiach stawianych przez Kościół wychowawcom, o formacji ciągłej, autorytecie we wspólnotcie, roli dobrego przykładu, kompetencjach przełożonego domu i mistrza, trudnościach pogodzenia wolności z posłuszeństwem, stosowności wprowadzania wychowanków w sprawy trudne. Drugie spotkanie skupiło uwagę przede wszystkim na roli kierownika duchowego. Zauważono, że w praktyce funkcje mistrza i kierownika duchowego łączą się ze sobą a podział kompetencji jest trudny. Sporo uwagi poświęcono zagadnieniu mocy wiążącej dokumentu o formacji zakonnej. Oprócz tego zasygnalizowano problem formacji braci nie zmierzających do kapłaństwa oraz relacji pomiędzy formacją profesów czasowych a formacją do kapłaństwa.

Ostatni dzień uwydatnił problemy napotymane we formacji. Wśród nich wymieniono: kwestionowanie wartości, o których mówi instrukcja o formacji; kryzys autorytetów; brak dojrzałości i głębszej refleksji. Postulowano zwrócenie większej uwagi na wychowawczą rolę wykładowców, wyrobienie motywacji nadprzyrodzonej, umocnienie i pogłębienie wiary, indywidualne podejście do wychowanków.

Sympozjum zakończyło się krótkim wystąpieniem ks. dra S. Wypycha, który podziękował prelegentom i wszystkim uczestnikom za udział w spotkaniu, a Księżom Misjonarzom św. Wincentego à Paulo za udostępnienie swoich lokali i gościnę.